

KORTE MEDEDELING

WINTERSLAAPNEST VAN DE HAZELMUIS

Tijdens het zoeken op 30-03-1991 naar door Hazelmuisen (*Muscardinus avellanarius*) beknaagde hazelnoten in een bos in de gemeente Wittem, werd de dorre bladerenlaag deels opzij geschoven met een stok. Hierbij werd een winterslaapnest van de Hazelmuis ontdekt.

De vindplaats bevond zich in een, voor zover wij momenteel inschatten, typisch biotoop voor de Hazelmuis: een relatief open plek in het bos met een gestructureerde verticale vegetatieopbouw. In de buurt (tot 5 m afstand) stonden Lijsterbes, Haagbeuk, Berk, Gewone esdoorn, Kriek, Hazelaar, Gewone vlier, Trosvlier en Braam. Als onderlaag werd naderhand ondermeer nog genoteerd: gras, varens, Hondsdraf, Speenkruid, Klaverzuring, Bosviooltje, Aronskelk en deels rijkelijk voorhanden mos.

De plaats kon in de winter tot op de grond door de zon beschenen worden. De vindplaats lag in een bosgebied, waar in de herfst van 1990 relatief vele hazelmuisnesten zijn aangetroffen. Het winternest bevond zich in een ingezakte, horizontaal verloopende muizepijp op 20 cm van een Hazelaar en op 0,5 m afstand van een redelijk gefrequent voetpad (wandelaars en fietscrossers).

Het winternest was precies gelijk aan een zomernest gebouwd en gevormd uit bladeren van de Kriek, Esdoorn en Hazelaar, cilindrisch gedrapeerd zonder krullen om de slapende Hazelmuis. Het binnenste gedeelte van het nest bestond uit deels fijn gescheurde bladerendelen en grassen. Het nest oogde vrij vochtig; de bladeren daaromheen en de strooisellaag daarentegen droog. Het nest was volledig rond van bouw en had een doorsnede/diameter van < 10 cm. Op de bosgrond lagen bladeren van de Berk, Eik, Beuk, Esdoorn, Kriek, Vlier en Hazelaar. De hoogte van de strooisellaag bedroeg ter plaatse circa 5 cm.

Na enkele seconden begon de Hazelmuis piepende geluiden te produceren. De ademhaling, nogal heftig, bedroeg circa 1 x per 5 seconden. Na het nemen van een paar dia's werd het nest weer met bladeren bedekt. Vervolgens werden er een paar twijgen overheen gelegd. Piepgeluiden werden nu niet meer waargenomen. Het nest was

slechts enkele minuten open geweest. De luchttemperatuur bedroeg op dat moment 18°C en de temperatuur in mijn schoudertas 13°C. In de strooisellaag werden zeer verschillende temperaturen gemeten. In de vroege ochtend was de temperatuur plaatselijk zeer laag geweest (tot beneden het vriespunt) gezien de ijsvorming op vochtige plaatsen. De hoogteligging bedroeg 190 m boven NAP, de expositie van de helling was ZZW. De helling had ter plaatse een hoogteverval van 10 m op 50 m afstand. De ondergrond bestond uit löss, met een hoog aandeel aan organische resten, op vuursteenluidium met daarnaast inspoeling van grind.

In de directe omgeving, tot een afstand van 2 m, werden door Bosmuizen en door Rosse woelmuizen beknaagde hazelnoten gevonden. Eveneens waren beknaagde beukenootjes en kersepijpen aanwezig. Tevens lagen op 3 plaatsen nog niet beknaagde hazelnoten (2 tot 3 stuks) bij elkaar op de grond onder het mos. Verder waren Eekhoorns zeer actief geweest in dit deel van het bos.

Een week later werd het weer afgedekte winternest van de Hazelmuis heropend. De twijgen lagen nog precies als deze tevoren waren neergelegd. De Hazelmuis was echter verdwenen. Enig zoeken tussen de bladeren en de bosgrond tot op 5 m van de eerdere vindplaats resulteerde niet in het vinden van een tweede winternest. Het is mogelijk dat de Hazelmuis een domicilie onder de grond heeft opgezocht na een onbedoelde maar toch te grote storing van de winterslaap. De bladerenhoop werd weer opgericht en na 3, resp. 6 weken nogmaals gecontroleerd. De Hazelmuis is niet meer in het eerst gevonden winternest teruggekeerd.

Wel werden op 2 m afstand van de vindplaats van het winternest in een deels holle boomstomp van een Esdoorn haren van de Hazelmuis gevonden. Het nest was toen leeg. Drie weken later lagen in de holle stomp 7 kleine eitjes, waarbij de bodem van de holte met veel mos voorzien was. Een paar maanden later werden in de stomp haren van de Rosse woelmuis gevonden.

De grote kwetsbaarheid van zulke, tot nu toe slechts weinig in Zuid-Limburg gevonden winternesten kan zeer wel een oorzaak zijn van hoge verliezen tijdens de wintermaanden (mond. med.

W. Schulze).

De kwetsbaarheid van zulk een winternest van een Hazelmuis op de grond lijkt zeer groot. Het piepend geluid, dat dit dier in z'n winterslaap nog kon afgeven, klonk allesbehalve afschrikwekkend. Wel viel op dat er geen muizekeuteltjes gezien werden. Het diertje en het nest roken enkel naar vermoltende bladeren ('bosgrondlucht'). Een bepaalde mate van reukloosheid kan een zekere bescherming bieden. Wat de grondpredatoren in dit bosgebied betreft, komen hier voor (dieren, die de laatste jaren genoteerd werden tot op een afstand van niet meer dan 2 km van het nest): Egel, Wezel, Hermelijn, Steenmarter, Wasbeer, Das en Vos. Maar ook andere zoogdieren kunnen een groot gevaar opleveren voor zulk een winterslaper. Hier kunnen vermeld worden (met aanvullende gegevens van braakbalanalyses van de Kerkuil uit dit gebied): Veldmuis, Aardmuis, Ondergrondse woelmuis, Rosse woelmuis, Woelrat, Muskusrat, Bosmuis, Huismuis, Dwergmuis, Bruine rat, Bosspitsmuis, Beemdspitsmuis, Dwergspitsmuis, Waterspitsmuis, Huisspitsmuis en Mol. Ook een vluchtend Ree, zijn scherpe hoeven neerzettend, kan het einde betekenen van een Hazelmuis. Tenslotte wees mij de heer Horbach uit Vijlen nog op twee hoogstwaarschijnlijk uitgezette Huiskatten, die zich in dit bosgedeelte ophielden. Met dank aan Willem Vergoossen, Echt, voor de correctie van een eerdere versie en aan Zef Nijsten, Beek, die zo vriendelijk was me mee te nemen naar hazelmuisrijke contreien en mijn vrij langdurige belangstelling voor zulk een klein muisje geduldig accepteerde met de woorden: "Zulk een nest vind je geen tweede keer meer. Je kunt een heel bos omgraven zonder iets te vinden en dan zitten die Hazelmuisen er toch".

L. BACKBIER, Van Galenstraat 64, Geleen

BOEKBESPREKINGEN

DE PLANTENGROEI VAN DE WADDENEILANDEN

V. WESTHOFF & M.F. VAN OOSTEN. Uitgave van de KNNV als 53e deel in de Natuurhistorische Bibliotheek. 417 blz., 166 afbn., lit. opg., indexen op Ned. en wetensch. namen. Prijs: f 79,50.